

<https://doi.org/10.62837/2024.10.169>

ELVİRA ABAS QIZI BABAYEVA
Azərbaycan İdman Akademiyası
Bakı ş., Fətəli xan Xoyski prospekti, 98
Email: elvira.babayeva@sport.edu.az
<https://orcid.org/0000-0003-0571-7599>

İNGİLİS DİLİNDƏ AKADEMİK YAZI: DİL BARYERİ VƏ ONUN MÜMKÜN HƏLL YOLLARI

Xülasə

İngilis dilini bu və ya digər məqsədlə mənimsəməyə çalışan hər kəslə yanaşı, qlobal elmə töhfə vermək istəyən tədqiqatçılar bu dilin ən çətin linqvistik maneələrinə məruz qalırlar. Akademik yazının ingilis dilinin mənimsənilməsində ən yüksək səviyyəni ehtiva etməsi onun özünəməxsus leksik, morfoloji, sintaktik xüsusiyyətlərindən irəli gəlir. İngilis dilində müəyyən dərəcədə ünsiyyət qura bilən bir tədqiqatçı akademik səviyyədə yazılar hazırlayarkən fərqli çətinliklərlə üzləşir. Bu çətinliklər müxtəlif məzmunlu olsa da, əksəriyyəti linqvistik xarakter daşıyır. Xarici dilin mənimsənilməsinin, xüsusilə də akademik səviyyəyə keçid mərhələsinin uzun müddət davam edən bir proses olması sözügedən problemi tədqiqatçılar üçün bir az da çətinləşdirir. Bununla belə mövcud təcrübələr və bunları əks etdirən müxtəlif tədqiqat işlərinə əsasən qeyd edə bilərik ki, problemi aradan qaldırmaq üçün müxtəlif strategiyalar mövcuddur. Tədqiqatçıların ingilis dilində bilik və səriştələrini artırmaları, bu istiqamətdə müasir elektron vasitələr və süni intellektin imkanlarından yararlanmaları, müntəzəm şəkildə bu istiqamətdə hazırlanmış elmi işləri, xüsusilə də məqalələri gözdən keçirmələri zamanla öz müsbət təsirini mütləq şəkildə göstərir.

Açar sözlər: *ingilis dili, akademik yazı, tədqiqatçı, linqvistik çətinlik, strategiya.*

Hər ötən gün sürətlə dəyişən dünyada ən çox tələb olunan müasir bacarıqlardan biri xarici dillərdə bilik və səriştəyə malik olmaqdır. Artıq hər kəsə məlumdur ki, qlobal aləmdə ən çox tələb olunan ünsiyyət dili məhz ingilis dilidir. İnsan həyatını əhatə edən bütün fəaliyyət sahələrində bu dil ona yiyələnenlərə bir çox üstünlüklər gətirir. Əksər insanlar ingilis dilini ünsiyyət məqsədilə öyrənsə də, elmi sahədə fəaliyyət göstərən tədqiqatçılar üçün ingilis dilinin mahiyyəti tamamilə fərqlidir. Belə ki, elmi tədqiqat işlərini dünya miqyasında gözdən keçirmək və bu arenaya öz töhfəsini vermək istəyən hər bir tədqiqatçı ingilis dilini akademik səviyyədə bilməyə ehtiyac duyur. Bu halda o, həm bu dildə yazılmış elmi ədəbiyyat ilə tanış ola bilir, həm də öz tədqiqat işlərini ingilis dilində yazaraq onları daha böyük kütlə üçün əlçatan edir.

Dillər üçün “Ümumi Avropa Referans Çərçivəsi”-nə əsasən bir insanın müəyyən dildə linqvistik səriştəsi ən yüksək – ustalıq səviyyəsində olmalıdır ki, o,

həmin dildə müxtəlif kontekstlərdə uyğun leksik və sintaktik vahidlərdən istifadə etməklə çıxış edə bilsin. İnkişaf etmiş əksər dillərdə olduğu kimi akademik ingilis dili onun gündəlik ünsiyyət üçün istifadə olunan variantından kəskin şəkildə fərqlənir. Bu, özünü həm fonetik (danışqı məqamında), həm leksik, həm morfoloji, həm də sintaktik səviyyədə göstərir. Elə bu məqamda da elmi fəaliyyətini ingilis dilində davam etdirməyə çalışan tədqiqatçı üçün çətinliklər başlayır. Əlbəttə, bu çətinliklər aşılmaz deyil. Lakin nəzərə alsaq ki, xarici dili öyrənərkən əsaslandığımız – yuxarıda adı qeyd olunan çərçivədə ən üst pilləyə çatmaq hədəflənir, onda tədqiqatçı bilməlidir ki, ona lazım olan dil səviyyəsinə çatmaq əzm və səbr tələb edir. Çünki dilin hər səviyyəsindən digərinə keçdikdə linqvistik yük ağırlaşdığı üçün daha uzun müddət və daha qətiyyətli şəkildə çalışmaq tələb olunur. Odur ki, akademik məqsədlə dil öyrənən şəxs bu işi digər bir hədəfə görə icra edən hər kəsdən daha böyük bir öhdəliyi öz boynuna götürdüyünü bilməlidir. Hətta dili bu səviyyəyə qədər öyrənmiş bir şəxs belə dil daşıyıcılarına nəzərən öz elmi fəaliyyətində daha çox səy göstərməli olur. Statistika görə ingilis dilinin qeyri-dil daşıyıcıları ingilis dilində tədqiqat işi yazarkən ana dili ingilis dili olanlara nəzərən 50,6 % daha çox vaxt sərf etməli olurlar və bu tədqiqatçıların 75%-dən çoxu işini bitirdikdən sonra onun başqası tərəfindən oxunub redaktə olunmasına ehtiyac duyur. [1]

Tədqiqat işini ingilis dilində yazarkən müəlliflərin qarşısına çıxan çətinliklər mahiyyət etibarilə bir-birindən fərqlənir. Bunun səbəbi həmin çətinliklərin müxtəlif faktorlarla bağlı olmasıdır. Dillərin mənsub olduğu xalqların sahib olduqları mədəniyyətlər arasındakı toqquşmalar da həmin çətinliklərə səbəb olur. [3] Bununla belə, ən böyük problemlər məhz akademik dilin linqvistik xüsusiyyətləri ilə bağlıdır. Elə buna görə də tədqiqatçının qarşılaşdığı ilk maneə onun məhdud dil bacarığı ilə ortaya çıxır.

Akademik dil ilə gündəlik ünsiyyət dili arasında ən böyük fərq özünü dilin lüğət tərkibində - leksik vahidlərin seçimində göstərir. Belə ki, bir insanın ingilis dilində ünsiyyət qura bilməsi onun bu dildən akademik səviyyədə istifadə edəcəyi anlamına gəlmir. Akademik lüğət tamamilə fərqlidir və bunu bilməyən tədqiqatçı müvafiq leksik vahidlərdən yerində istifadə etmədikdə yazı dili olduqca bəsit və akademik kontekstdən uzaq görünür. Məsələn, *razılıq, diqqət yetirmək, üstünlüklər və çatışmazlıqlar, baxmayaraq, ibarət olmaq* sözləri ingilis dilinin akademik variantında müvafiq olaraq *accord, address, advantages and disadvantages, albeit, consist of*, daha çox gündəlik ünsiyyət məqamında istifadə olunan qeyri-rəsmi variantında isə *agreement, give attention to, pros and cons, although, be made up of* kimi funksionallaşır.

Dil bacarığının lazımi səviyyədə olmaması özünü morfoloji və sintaktik vasitələrdən istifadə edərkən ortaya çıxan problemləli vəziyyətlərdə, daha dəqiq desək, səhvlərdə göstərir. [2] Aydın ki, ingilis dilinin akademik səviyyəsində daha mürəkkəb quruluşa malik cümlələrdən istifadə olunur və xüsusilə feilin istifadəsinə

və mürəkkəb cümlələrdə zamanların uzlaşmasına daha çox yer verilir. Lakin akademik dilin istifadəsindən xəbərsiz olan qeyri-dil daşıyıcısı öz yazısında qısaltmalardan (Məs., *don't*, *won't*, *needn't* və s.) və ya sadəcə qeyri-rəsmi ünsiyyət zamanı istifadə olunan sözlərdən istifadə edə bilər.

Akademik dildə ən böyük problem yaranan digər vacib məsələ frazeoloji birləşmələrin istifadəsidir. Bir qayda olaraq bu cür leksik vahidlərin akademik yazı mətnində istifadə olunması qəbulolunmazdır. Müəyyən istisna hallar (Məsələn, sözügedən linqvistik məzmunla bağlı araşdırmalar olarsa) xaric, məcazi mənalı istənilən ifadənin istifadəsi akademik mətn üçün qoyulan tələblərin və qaydaların pozulması deməkdir.

İngilis dilində tədqiqat işi yazan şəxsin öz ana dilində əks olunan mental dəyərlərlə ingilislərin mental dəyərlərinin toqquşması akademik yazı mətnində müəyyən səhvlərin yaranmasına səbəb ola bilər. Bu ekstralingvistik məsələ dil bacarığı qədər önəmli bir faktor olub, ingilis dilində müvafiq yazı üslubunun seçimində özünəməxsus ritorik normalardan yerli-yerində istifadədə özünü göstərir. Tədqiqatçı öz elmi işində ard-arda gələn arqumentləri doğru şəkildə ifadə etmək üçün ingilis dilinin ritorik normaları ilə mütləq şəkildə tanış olmalıdır.

İngilis dilində elmi fəaliyyət göstərmək istəyən tədqiqatçı üçün digər bir problemlə məsələ elə akademik qaydaların özü də ola bilər. Tədqiqat işi – tezis, məqalə və s. hazırlayarkən istinadların hansı formada (Məs., APA, MLA, IEEE və s.) təqdim olunduğuna diqqət yetirilməli, müasir normalar izlənilməlidir. Məsələn, əvvəllər istinadlar verildəndə əsas olaraq çap formatı və ya nəşrlə bağlı fiziki yayım üsulları əks etdirilirdi. Bundan başqa, məlumatları sıralayarkən əsas məsələ müəllifin və əsərin adını qeyd etmək idi. Müasir istinad formalarında daha dəqiq nəşr detalları (Məs., cild, nömrə və s.) və işin daha da əlçatan olması üçün onun internet ünvanı qeyd olunur. Bununla yanaşı, müxtəlif sahələrlə bağlı müvafiq terminlərin yerində istifadəsi də akademik qaydalara aid edilir. Nəzərə alsaq ki, müxtəlif sahələrlə bağlı terminlər və özünəməxsus qaydalar kifayət qədərdir, onda sahə ilə bağlı ingilis dilini tam mənimsəmək tədqiqatçının illərlə vaxtını ala bilər.

Tədqiqat işini ingilis dilində yazan müəlliflərin çətinlik çəkməsinin növbəti səbəbi bu şəxslərdə özünəinamın bir qədər az olmasıdır. Bu dil onların ana dili olmadığı üçün istifadə etdikləri hər hansı bir leksik vahid belə onlarda tərəddüd yarada bilər. Bununla yanaşı, bu cür tədqiqatçılar ingilis dilinin yanlış istifadəsi nəticəsində sərt tənqiddə məruz qalmaqdan qorxduqları üçün tərəddüd edər, hətta hazırladıqları yazıdan və onun nəşrindən imtina edə bilərlər.

İngilis dilində tədqiqat işi hazırlayan müəlliflərin qarşılaşdığı başqa bir problem bu işin ana dilinə nəzərən daha çox səy və zaman tələb etməsidir. İkinci dildə yazı yazmaq davamlı şəkildə onu redaktə etməyi tələb etdiyi üçün onu tamamlamaq daha çox vaxt aparır. Bununla yanaşı, müəyyən hallarda tədqiqat işi

üçün lazım olan akademik dil ilə müəllifin linqvistik səriştəsi arasında balans olmadıqda, görülən iş daha çox səy tələb edir.

Hazırda ölkəmizdə bir sıra ali təhsil müəssisələrində akademik yazı xüsusi bir fənn kimi tədris olunur. Bu, mövcud problemin gələcəkdə aradan qaldırılması üçün ən optimal variantdır. Lakin bakalavr təhsilini çoxdan tamamlamış tədqiqatçıların əksəriyyəti üçün bu problem aktual olaraq qalmaqdadır. İngilis dilində akademik yazı hazırlayan tədqiqatçıların qarşılaşdıqları problemləri aradan qaldırmaq üçün bir sıra strategiyalar vardır. [4] Birincisi və ən önəmlisi dil bacarığının inkişaf etdirilməsi hesab olunur. Süni intellektin sürətli şəkildə həyatımıza daxil olduğu bu dövrdə bir çox proqram təminatları – tətbiqlər bu işin öhdəsindən gəlməkdə olduqca faydalıdır. Bununla yanaşı, müəyyən dərəcədə ingilis dili səriştəsi olan tədqiqatçılar mütəmadi olaraq bu dildə yazılmış müxtəlif məqalələri mütaliə etsələr, arzu olunan dil qəliblərini – akademik söz və ifadələri, cümlə strukturlarını daha qısa müddətdə mənimsəyə bilirlər.

İnternetin həyatımıza gətirdiyi üstünlüklərdən biri də istənilən an dünyanın hər hansı bir yerində olan bir həmkarımız ilə əməkdaşlıq imkanındır. Ana dili ingilis dili olan şəxslərlə əlaqələr qurmaq, zaman-zaman onlardan rəylər almaq da yuxarıda sadalanan problemlərin həlli üçün olduqca faydalı strategiyalardan biridir.

Akademik yazı dünyanın bir çox ölkələrində aktual mövzulardan biridir. Odur ki, bu istiqamətdə inkişaf etmək – müvafiq linqvistik bacarıqlara yiyələnmək üçün onlayn kurs və seminarlara da qatılmaq mümkündür. Məsələn, Coursera tətbiqi üzərindən belə bir kursa başlamaq, kursun *grammatika və durğu işarələri, essələrin yazılması, ustalıq səviyyəsində yazı, tədqiqat işinə giriş, layihə: tədqiqat işinin hazırlanması* kimi bölmələrini bitirmək akademik dili öyrənən ingilis dilli bir tədqiqatçıya arzuladığı müvafiq dil biliklərini vermiş olur. [5]

Son olaraq, mövcud problemin həlli üçün tövsiyə olunan strategiyalardan biri də peşəkar şəkildə redaktə xidməti göstərən şəxslərin və ya şirkətlərin köməyindən istifadə etməkdir. Lakin digərlərinə nəzərən bu üsul arzu olunan bir yol deyil. Çünki özünü elmə həsr edən hər bir tədqiqatçı müntəzəm şəkildə ingilis dilində yazılar – məqalələr, tezislər və s. yazmalı olur və buna görə də onlar üçün ən səmərəli strategiyalar dili mənimsəməklə bağlı olanlardır.

Nəticə olaraq, dil daşıyıcısı olmayan tədqiqatçılar qeyd olunan strategiyaları müntəzəm şəkildə tətbiq etsələr, bu, onların akademik dil bilgilərinin təkmilləşməsinə və dərinləşməsinə səbəb olacaqdır. Müxtəlif sahələrlə bağlı terminlərin axtarışı və sürətli şəkildə istifadəsi tədqiqatçının mövcud istiqamətdə təcrübəsini genişləndirməsinə gətirib çıxarır. Hər bir tədqiqatçı öz sahəsi ilə bağlı şəxsi perspektivlərini gözədən qaçırtmamalı, bunun global elm üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu unutmayaraq onu dünyaya təqdim etmək üçün ardıcıl səylər göstərməli, bunun üçün akademik ingilis dili biliklərini mənimsəyərkən qarşılaşdığı bütün çətinliklərə sinə gərməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Amano T. The manifold costs of being a non-native English Speaker in Science. PLOS Biology, USA, 2023 - <https://journals.plos.org/plosbiology/article?id=10.1371/journal.pbio.3002184>
2. Asif F., Tajuddin A.J.A., Khan I.A. Challenges faced by non-native writers in publishing papers in reputed English language journals. Palarch's Journal of Archaeology of Egypt 17 (4) 2020 - <file:///C:/Users/user/Downloads/1682-Article%20Text-3246-1-10-20201205.pdf>
3. Eby J. Challenges and Proven Solutions for Non-native English Academic Writers. EcontentPro – Editorial & Publishing Services, USA, 2022 - <https://www.econtentpro.com/blog/challenges-and-solutions-for-non-native-english-academic-writers/201#references>
4. Sarbunan T. Overcoming Academic Writing's Challenges for Non-Native Authors. Enago Academy. India, 2024 - <https://www.enago.com/academy/guestposts/enggano12/strategies-for-non-native-authors-to-master-academic-writing/>
5. <https://www.coursera.org/courses?query=academic%20writing>

ELVIRA BABAYEVA

ACADEMIC WRITING IN ENGLISH: LANGUAGE BARRIER AND ITS POSSIBLE SOLUTIONS

Summary

Along with everyone trying to master the English language for various purposes, researchers who wish to contribute to global science also face the most difficult linguistic barriers of this language. The fact that academic level is the highest stage in mastering the English language stems from its unique lexical, morphological, and syntactic characteristics. Even a researcher who can communicate to some extent in English encounters various difficulties when preparing academic-level writings. Although these difficulties vary in content, most of them are linguistic in nature. The fact that mastering a foreign language, particularly the transition to the academic level, is a long-lasting process makes this problem even more challenging for researchers. However, experiences and various articles reflecting them show that there are strategies available to overcome the issue. As researchers improve their English proficiency, utilize modern electronic tools and artificial intelligence in this regard, and regularly review scientific works, especially articles prepared in this area, it will undoubtedly have a positive impact over time.

Keywords: *The English language, academic writing, researcher, linguistic difficulty, strategy.*

ЭЛЬВИРА БАБАЕВА

**АКАДЕМИЧЕСКОЕ ПИСЬМО НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ:
ЯЗЫКОВОЙ БАРЬЕР И ЕГО ВОЗМОЖНЫЕ РЕШЕНИЯ**

Резюме

Помимо всех, кто стремится овладеть английским языком с различными целями, исследователи, желающие внести вклад в мировую науку, также сталкиваются с самыми сложными лингвистическими барьерами этого языка. Тот факт, что академический уровень является высшей ступенью овладения английским языком, объясняется его уникальными лексическими, морфологическими и синтаксическими особенностями. Даже исследователь, который в какой-то степени может общаться на английском языке, сталкивается с различными трудностями при подготовке академических текстов. Хотя эти трудности могут различаться по содержанию, большинство из них носят лингвистический характер. Тот факт, что овладение иностранным языком, особенно переход к академическому уровню, является длительным процессом, делает эту проблему еще более сложной для исследователей. Тем не менее, опыт и различные статьи, отражающие эти проблемы, показывают, что существуют стратегии для их преодоления. Когда исследователи совершенствуют свои знания английского языка, используют современные электронные средства и возможности искусственного интеллекта, а также регулярно просматривают научные работы, особенно статьи, подготовленные в этой области, это, безусловно, окажет положительное влияние с течением времени.

Ключевые слова: *английский язык, академическое письмо, исследователь, лингвистические трудности, стратегия.*

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 11.10.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 24.10.2024

**Rəyçi: filologiya elmləri doktoru, professor İlham Təhirov
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**